

Kompetencija kritičkog mišljenja i medijska pismenost

Matahlija, Nina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:401426>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci

Nina Matahlija

**KOMPETENCIJA KRITIČKOG MIŠLJENJA I MEDIJSKA
PISMENOST**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2022.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Odsjek za pedagogiju

Nina Matahlija

KOMPETENCIJA KRITIČKOG MIŠLJENJA I MEDIJSKA PISMENOST

(ZAVRŠNI RAD)

JMBAG: 0009085397

Studijski program: Preddiplomski sveučilišni studij pedagogije

Mentorica: dr.sc. Iva Buchberger

Rijeka, 2022.

IZJAVA O AUTORSTVU

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom *Kompetencija kritičkog mišljenja i medijska pismenost* te da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koji su u radu citirani ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno naznačeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime studentice: Nina Matahlija

Datum: 12.9.2022.

Vlastoručni potpis: *Nina Matahlija*

SAŽETAK

U suvremeno doba kompetencija kritičkog mišljenja i medijska pismenost postaju pojmovima kojima se pridaje sve veća pažnja u nacionalnim i svjetskim obrazovnim politikama. Razlog tome je sve dinamičniji i nepredvidivi tehnološki napredak koji je pridonio razvoju medija i masovne kulture. Tako se javlja potreba globalnog društva za razvojem vještina poput propitkivanja, analiziranja i evaluiranja informacija kod svih pojedinaca koje im uvelike mogu pridonijeti kvaliteti života, kao i osobnom i profesionalnom razvoju. Iako veliki broj autora ističe važnost usvajanja kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti, manji je broj autora koji se bave definiranjem njihova međusobna odnosa. Također, prilikom njihova definiranja, u radovima su uočljive različitosti i nekonzistentnost u njihovu određivanju. To dovodi do nejasnoća u definiranju pojmova, a samim time otežava se i postavljanje temelja za samostalno proučavanje pojmova, kao i za proučavanje njihova međusobna odnosa. Određivanje odnosa među kompetencijom kritičkog mišljenja i medijske pismenosti važno je kako bi se mogao kreirati valjani teorijski i metodološki okvir za daljnja istraživanja, kao i temelji za njihovo poučavanje. S obzirom na navedeno, cilj je ovog rada bio odrediti i definirati pojmove kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti, istaknuti njihove osnovne odrednice, odrediti njihov međusobni odnos i definirati pojmove koji su im srodni. Pritom se nastojalo ukazati na važnost razvijanja kritičkog mišljenja i medijske pismenosti u svrhu kvalitetnije evaluacije dostupnih informacija te boljeg snalaženja u tehnološkom dobu s naglaskom na ulogu odgojno-obrazovnog sustava u njihovu poučavanju. Kako bi se postavljeni cilj ostvario, u radu je primijenjena konceptualna analiza kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti te se na temelju analize definiranja odnosa ovih dvaju koncepata različitih autora, odredio njihov međusobni odnos. Može se zaključiti kako je riječ o interferirajućim konceptima, koji imaju zajedničke odrednice, no razvijaju se i kao samostalni koncepti. Pritom su elementi kompetencije kritičkog mišljenja uvelike primjenjivi, te čak nužni za razvoj medijske pismenosti kod svih pojedinaca.

Ključne riječi: medijska pismenost; kompetencija kritičkog mišljenja; digitalna pismenost; informacijska pismenost

SUMMARY

In modern times, competence of critical thinking and media literacy are becoming concepts which attract attention from national and world's education politics and policy makers. The reason for that is a dynamic and unpredictable technology development and improvement which has contributed mass media and mass culture growth. As the result, the global society is in a need for skills development, for example questioning, analytical skills and information evaluation, which will help people increase their quality of life, and both their personal and professional growth. Great number of authors are focusing on importance of learning and knowing these two concepts, but just a few authors are focused on defining the relation between the concepts. There are also noticeable the differences and inconsistencies in defining the concepts in different papers, as well as the confusion in defining their connection. Forming the basis in concept defining is important so that theoretical and methodological frameworks can be created, which makes a foundation for later researching, as well as teaching the concepts. Overall, the main purpose of this paper is to determine and define concepts critical thinking competence and media literacy, to highlight their characteristics and elements, to determine the relation between two concepts and to define related terms. The purpose is also to emphasize the importance of developing critical thinking and media literacy and the role which education system has in their teaching. Developing critical thinking competence and media literacy will also help in better coping with the technological age and better information evaluation which are surrounding us on every platform. In order to achieve the purpose of the papers, based on the analysis of connection between the two concepts by different authors, a conceptual analysis of the critical thinking competence and media literacy was made. In conclusion, it can be said that critical thinking competence and media literacy are two interfering concepts which both have common elements, but at the same time are also developing as individual concepts. Moreover, elements of critical thinking competence are significant and even crucial for media literacy development.

Key words: Media literacy; Critical Thinking Competence; Digital Literacy; Information Literacy

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. KRITIČKO MIŠLJENJE.....	10
<i>2.1. Pojmovno određenje kritičkog mišljenja</i>	<i>10</i>
3. MEDIJSKA PISMENOST	16
<i>3.1. Mediji</i>	<i>16</i>
<i>3.1.1. Definiranje medija.....</i>	<i>16</i>
<i>3.1.2. Obilježja medija</i>	<i>18</i>
<i>3.1.3. Analiza medijskih sadržaja</i>	<i>19</i>
<i>3.2. Definiranje medijske pismenosti.....</i>	<i>21</i>
<i>3.2.1. Odnos medijske i informacijske pismenosti</i>	<i>23</i>
<i>3.2.2. Odnos medijske i digitalne pismenosti</i>	<i>24</i>
<i>3.3. Obrazovanje za medijsku pismenost.....</i>	<i>26</i>
4. POVEZANOST KRITIČKOG MIŠLJENJA I MEDIJSKE PISMENOSTI.....	29
5. ZAKLJUČAK.....	34
6. LITERATURA	36
7. PRILOZI.....	41

1. UVOD

Suvremeno doba obilježeno je stalnim promjenama i ubrzanim razvojem načina života i tehnologije te se pritom javlja potreba svakog pojedinca za usvajanjem niza novih znanja, vještina i navika koje će mu olakšati prilagodbu vremenu, ali isto tako i ponuditi alate za unapređenje osobnog i profesionalnog života. Tehnološki napredak doprinio je mnogim prednostima u kontekstu poboljšanja kvalitete i načina života pojedinaca, no istovremeno je rezultirao i promjenama u kontekstu prijenosa velikih količina informacija u različitim oblicima, pri čemu povremeno dolazi do izazovnosti u razlučivanju njihove kvalitete, istinitosti i valjanost. Jedna od kompetencija koja se smatra ključnom u 21. stoljeću jest upravo kompetencija kritičkog mišljenja (Grozđanić, 2009; Bušljeta Kardum, 2020). Promišljati kritički obuhvaća evaluacijsko i analitičko mišljenje, odnosno korištenje raznih mentalnih procesa poput pažnje, selekcije, kategorizacije i prosuđivanja (Cottrell, 2005). Kritičko se mišljenje smatra jednom od ključnih kompetencija upravo iz potrebe suvremenog demokratskog društva za pojedincima koji propituju, analiziraju i evaluiraju informacije. Istovremeno je važno da pojedinci aktivno promišljaju o informacijama koje im se svakodnevno nameću pod utjecajem dinamičnog tehnološkog napretka (Buchberger, 2012).

Mediji su postali glavni prijenosnici informacija i sadržaja te često uvelike utječu na odabir i selekciju sadržaja koji će se prenositi publici, a nerijetko je slučaj da se mediji služe kao platforme za promicanje političkih, kulturoloških i socijalnih ideologija kojih pojedinci nisu uvijek svjesni. Informacija koje dopiru do ljudi putem medija ima mnogo, stoga današnje vrijeme od pojedinca zahtijeva poseban znanja i vještine koje će mu pomoći u svakodnevnom snalaženju u moru informacija te u njihovoj valjanoj procjeni. Upravo ove spoznaje o širokom utjecaju novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija idu u doprinos razvoju medijskoj pismenosti (Erdem, 2018) koja postaje ključnom tematikom zbog sve većeg utjecaja informacijskih i komunikacijskih tehnologija (Vučetić, 2019). Glavni je cilj obrazovanja za medijsku pismenost razviti kritički stav prema medijima kako bi se razvila sposobnost vrednovanja informacija i donošenja vlastitih stavova i sudova na temelju dostupnih informacija, što doprinosi izgradnji kritičkog promišljanja kod ljudi, koji pritom neće puko potvrđivati i prihvaćati sve informacije koje su im ponuđene, nego promišljati o samom sebi i svijetu u kojem žive (Ćurko, 2014). Onda kada osoba posjeduje osviješteni kritički odnos spram medijskim sadržajima, tada može promišljati o svjetonazorima koji mu se putem istih prenose

te imati osviješten stav prema raznim društvenim i kulturnim shvaćanjima, što ujedno doprinosi i izgradnji identiteta pojedinca (Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021). Pritom je vidljiva velika uloga obrazovanja u poticanju kritičkog mišljenja i izgradnji kompetencije kritičkog mišljenja, upravo zato što se njenim usvajanjem omogućava stjecanje novih znanja i vještina koje pojedincu mogu pomoći u boljem snalaženju i funkcioniranju u sadašnjosti te izgradnji budućnosti.

Na važnost uključivanja kritičkog mišljenja i medijske pismenosti u različite odgojno-obrazovne ustanove iskazuju i relevantne svjetske organizacije (UNESCO 2013a; CEU, 2016) na način da ih ističu u svojim *policy* dokumentima. Primjer je *Zaključak Vijeća Europske unije o razvoju medijske pismenosti i kritičkog mišljenja* (CEU, 2016) u kojem se ističe važnost promoviranja kritičkog mišljenja i medijske pismenosti u odgojno-obrazovni sustav kako bi se usustavilo njihovo poučavanje. Ovim se *policy* dokumentom ističe važnost i nužnost poučavanja medijske pismenosti i kritičkog mišljenja na način da se upućuje na važnost njihova usvajanja u obrazovanju, ali i različitim razinama izobrazbe, usavršavanja i osposobljavanja kao i važnost poticanja inovativnih i kreativnih načina njihova usavršavanja sa osvrtom na interkulturalni pristup kako bi se istovremeno osnaživala otvorenost spram različitostima i drugim kulturama (CEU, 2016). Važnost poučavanja medijske pismenosti nalaže i Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO, 2013a) koja predstavlja koncept medijske i informacijske pismenosti u svojoj publikaciji *Global Media and Information Literacy (MIL) Assessment Framework: Country Readiness and Competencies*. Publikacijom se nastoji postaviti teorijska i konceptualna osnova za djelovanje ka razvoju medijske i informacijske pismenosti, prenijeti važnost i relevantnost provođenja procjena uspješnosti usvajanja ovih oblika pismenosti u državama članicama UN-a te postavljanje metodološkog okvira koji uključuje alate i preporuke za primjenu medijske i informacijske pismenosti. U analiziranju hrvatskih publikacija, važnost kritičkog mišljenja ističe se u *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* (MZO, 2015) kojom se iskazuju ciljevi koji su usmjereni prema obrazovnom sustavu. Navedena je cjelovita reforma usmjerena na razvoj kompetencija za poticanje cjeloživotnog učenja, a pritom se naglašava i razvoj različitih vještina poput kreativnosti, inicijativnosti, poduzetništva, kritičkog mišljenja te razvoj osjećaja vlastite odgovornosti i odgovornosti spram drugima. Fokus kritičkom mišljenju ovom se *Strategijom* daje u smislu pružanja vještine za pojedinčevo promišljanje o svijetu koji ga okružuju te poticanje snalažljivosti kao preduvjet uspješnosti. Naglasak prema usvajanju kritičkog mišljenja vidljiv je i u kurikularnoj reformi *Škola za život* u *Okvirnom nacionalnom kurikulumu*

gdje se kritičko mišljenje, uz inovativnost, kreativnost i vještine rješavanja problema vidi kao jedna od nužnih kompetencija koja će pojedincu pomoći u savladavanju brzih promjena koje život u suvremenom svijetu donosi. Pritom je razvoj kritičkog mišljenja istaknut kao ishod poučavanja u svim međupredmetnim temama, dok se medijska pismenost spominje u međupredmetnoj temi uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, u kontekstu razvijanja digitalne pismenosti (MZOS, 2011). Iz obuhvaćenosti kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti u različitim svjetskim obrazovnim politikama može se uočiti potreba i prepoznavanje važnosti njihova poučavanja, kao ključnih kompetencija 21. stoljeća (Buchberger, Bolčević i Kovač, 2017) kojima se može osnažiti pojedinca u svim dimenzijama njegova osobnog života, ali i kao člana zajednice (Rudinow i Barry, 2008).

Iako su medijska pismenost i kompetencija kritičkog mišljenja uvelike dobile na važnosti te brojni autori i kreatori svjetskih obrazovnih politika prepoznaju njihov značaj i važnost za svakodnevni život i osobni i profesionalni razvoj, prilikom određivanja ovih pojmova često dolazi do nejasnoća i nedosljednosti u njihovu definiranju pa zatim i u primjeni. Navedeno se može uočiti u oscilacijama pri određivanju temeljnih pojmova pa se tako autori često koriste srodnim pojmovima i terminima, bez definiranja njihove međusobne povezanosti. Zato se često u literaturi ne može doći do konsenzusa prilikom pronalaska definicija te karakteristika koje ovi koncepti obuhvaćaju. Nejasnoće u određivanju pojmova dovode do konfuznosti te se pritom otežava postavljanje temelja za razvijanje, odnosno poučavanje kritičkog mišljenja i medijske pismenosti. Isto tako, nerijetko je u literaturi vidljivo spominjanje medijske pismenosti i kritičkog mišljenja te navođenja postojanja povezanosti jednog koncepta s drugim, no izostaje jasno određivanje njihova međusobnog odnosa, kao i što točno razvoj medijske pismenosti i kompetencije kritičkog mišljenja podrazumijeva. S obzirom na navedeno, cilj je ovog rada odrediti i definirati koncepte kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti, istaknuti njihove osnovne odrednice, odrediti njihov međusobni odnos i definirati pojmove koji su im srodni. Također, u radu se ukazuje na važnost razvijanja kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti u svrhu kvalitetnije evaluacije dostupnih informacija te boljeg snalaženja u tehnološkom dobu s naglaskom na ulogu odgojno-obrazovnog sustava u njihovu poučavanju.

2. KRITIČKO MIŠLJENJE

Kritičko mišljenje jedna je od ključnih kompetencija suvremenog doba kojoj se daje veliki naglasak u svim aspektima života, a pogled na koncept je multidisciplinaran i istražuje se u različitim kontekstima. Pojam kritičkog mišljenja najčešće se promatra sa filozofijskog, psihologijskog i pedagozijskog aspekta (Žigo, 2015; Bušljeta Kardum, 2020). Sa filozofijskog aspekta kritičko se mišljenje definira pomoću logičke analize argumentiranja i zaključivanja, sa psihologijskoj se aspekta ono analizira temeljeći se na misaonim obrascima (Bušljeta Kardum, 2020), dok se pedagozijski aspekt temelji na proučavanju kritičkog mišljenja kao dijela obrazovnog sustava gdje se istraživanje svodi na pronalaženje najboljih načina poučavanja kritičkom mišljenju gdje će konačni produkt biti kompetentan učenik (Žigo, 2015). S obzirom na široku uporabu i primjenu kritičkog mišljenja, u literaturi se nudi opsežan broj različitih definicija koje se uglavnom vežu uz niz kognitivnih procesa koje kritičko mišljenje uključuje (Bušljeta Kardum, 2020) te pritom ne postoji jedan konsenzus u definiranju samog pojma. Na temelju navedenog, u nastavku poglavlja iznijeti će se prikaz definicija kritičkog mišljenja kod nekolicine autora te će se pružati osvrt na kritičko mišljenje u kontekstu pedagozijske prakse, odnosno u pogledu odgoja i obrazovanja.

2.1. *Pojmovno određenje kritičkog mišljenja*

Pojmovi koji su u samom temelju koncepta kritičko mišljenje jesu pojmovi kritika i mišljenje. Riječ kritika označava prosuđivanje i ocjenjivanje neke informacije ili predmeta (Klaić, 2004), no često u svakodnevici kritika može imati negativnu konotaciju. Pojam kritika asocira na isticanje negativnih obilježja, što nije nužno tako, već kritika uključuje pomno promišljanje, procjenjivanje i vrednovanje predmeta, pojava ili informacija (Buchberger, 2012; Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021) te u tom kontekstu takvo definiranje kritike predstavlja srž koncepta kritičkog mišljenja. Osim pojma kritike, u podlozi kritičkog mišljenja jest i sam proces mišljenja. Mišljenje se definira kao psihički proces kojim određujemo svojstva određene pojave i otkrivamo odnose među njima (Kolić-Vehovec, 1999), što upućuje da se koncept kritičkog mišljenja temelji na složenim kognitivnim procesima te logičkom zaključivanju. Iz promatranja kritičkog mišljenja kroz ova dva pojma može se lako uočiti bit samog kritičkog mišljenja, što to koncept obuhvaća i na čemu se temelji, odnosno zasnivanje koncepta na kognitivnim funkcijama mišljenja, zaključivanja i promišljanja u svrhu vrednovanja informacija ili pojava.

S obzirom na različita tumačenja kritičkog mišljenja u razdoblju nastanka samog koncepta, poput uparivanja kritičkog mišljenja sa reflektivnim mišljenjem, 1990. godine definicije su se nastojale uskladiti, a rezultat toga je *The Delphi Report* (Facione, 1990). Prema definiciji koja je ponuđeno u navedenom izvještaju pod kritičkim se mišljenje podrazumijeva svrhovito prosuđivanje čiji je rezultat interpretacija, analiza, prosudba i objašnjenje dokazanih procesa na kojima se procjena temelji (Facione, 1990). Ova definicija kritičkog mišljenja naglašava neke od temeljnih odrednica kritičkog mišljenja, a to je prosuđivanje i promišljanje o pojavama, predmetima, informacijama ili tvrdnjama, a to prosuđivanje ima određenu praktičnu svrhu, promišljeno je te ima rezultat, odnosno konačni sud i objašnjenje navedenih tvrdnji i informacija. Nadalje, slično navedenoj definiciji, kritičko mišljenje definiraju Facione i suradnici (1995) kao svrhovito i samoregulirajuće prosuđivanje, a kao rezultat kritičkog mišljenja osoba kreira sud o tome u što vjerovati ili kako postupiti. Iz ovakvog je određivanja kritičkog mišljenja vidljiva uključenost različitih kognitivnih i misaonih procesa analize i razumijevanja informacija, kao i sposobnost samostalnog kontroliranja argumenata i pogrešaka pri zaključivanju (Buchberger, Bolčević i Kovač, 2017).

Najosnovnije definiranje kritičkog mišljenja jest razmatranje kritičkog mišljenja kao sposobnosti pojedinca da donosi racionalne odluke (Bušljeta Kardum, 2020), a pritom razum podrazumijeva sposobnost korištenja inteligencije za rješavanje problema te je racionalna odluka ona do koje se došlo korištenjem razuma (Rudinow i Barry, 2008). Ova je definicija jasna i afirmativna no u njoj izostaje mnoštvo temeljnih odrednica kritičkog mišljenja, koji su navedeni u prethodnim definicijama.

Zaklada za kritičko mišljenje (*Foundation for Critical Thinking*) definira kritičko mišljenje kao način razmišljanja o različitim stvarima, pojavama, informacijama u kojima pojedinac razvija svoje sposobnosti razmišljanja na način da vješto analizira, vrši procjene i rekonstruira promišljanja. Pritom, ljudi koji promišljaju kritički stječu cjeloživotne vještine koje im omogućavaju racionalno i razumno promišljanje, ali ujedno ne gube ni osjećaj empatičnosti i senzibilitet. Ovom definicijom, za razliku od prethodnih, kritičko mišljenje pojedinca omogućuje pojedincu procjenjivanje i eventualne promjene u mišljenju, koje su rezultat pomnih analiza i procjena. Ova je odrednica kritičkog mišljenja bitna zato što uključuje važnost valjanih argumentacija te se naglasak stavlja na nužnost opravdavanja iznesenih tvrdnji. Kritičko mišljenje nudi razne intelektualne alate kojima se pojedinci koriste, a koji im omogućuju unapređivanje procesa mišljenja (*Our Conception of Critical Thinking*, n.d.), a znanja koja su ključna upravo su znanja o pojmovima, sudovima, argumentima i logičkim

pogreškama (Buchberger, 2020). Argument predstavlja skup tvrdnji kojeg čini konkluzija i premise, a pritom konkluzija predstavlja zaključnu tvrdnju koja se nastoji opravdati dok su premise tvrdnje pomoću kojih se konkluzija nastoji opravdati (Buchberger, 2012). Argument se može definirati i kao struktura koja je namijenjena uvjeravanju pozivajući se na sposobnost rasuđivanja osobe te se sastoji od niza tvrdnji (Rudinow i Barry, 2008). Također, postoje i dvije različite vrste zaključivanja pri argumentaciji, a to su deduktivno zaključivanje i induktivno zaključivanje. Deduktivno zaključivanje je zaključivanje kod kojeg konkluzija slijedi iz premisa te je konstruirano na način da se postigne apsolutna sigurnost u zaključku, dok kod induktivnog zaključivanja postoji vjerojatnost za pogreškom kod zaključivanja (Rudinow i Barry, 2008; Buchberger, 2012). Znanja o argumentaciji i zaključivanju su ključna kako bi se dobivene informacije i tvrdnje mogle valjano obrazložiti i vrednovati, što je temeljna postavka kritičkog mišljenja te se pritom može zaključiti kako kritičko mišljenje predstavlja složeni misaoni proces i vrednovanje tvrdnji, koji uključuje pronalazak opravdanja za tvrdnje te istovremeno uspoređivanje različitih tvrdnji koje su slične ili međusobno oprečne, a rezultat procesa kritičkog mišljenja je kreiranje eventualnih prigovora na tvrdnje te zauzimanje finalnog stava (Buchberger, 2012).

Definicijom, koja sveobuhvatno uključuje različite elemente procesa kritičkog mišljenja, kritičko se mišljenje definira kao proces mišljenja i razmatranja koji uključuje niz vještina i stavova poput identifikacije različitih gledišta i tuđih argumenata, evaluacija dokaza u svrhu pronalaženja odgovarajućih stajališta, procjenjivanje i usporedba suprotstavljajućih argumenata, mogućnost kreativnog i inovativnog razmišljanja u svrhu pronalaženja netočnih predviđanja, razmišljanje o izazovima na strukturiran način, kreiranje zaključaka o valjanosti argumenata te prikazivanje novih gledišta poštujući pravilnu strukturu i logičko zaključivanje (Cortell, 2005). Ovom se definicijom kritičkom mišljenju pridaje širi društveni kontekst te se ističu primjenjivost na različita područja života.

Iz navedenih je definicija uočljivo da neki autori kritičko mišljenje definiraju kao proces mišljenja (Facione i sur., 1995; Cortell, 2005; Bušljeta Kardum, 2012; Our Conception of Critical Thinking, n.d.), dok drugi autori kritičko mišljenje definiraju kao kompetenciju (Buchberger, 2020; Our Conception of Critical Thinking, n.d.), stoga se definicije kritičkog mišljenja mogu podijeliti s obzirom na kategoriju kognitivnog i logičkog procesa te sposobnosti te s obzirom na kategoriju kompetencija. Kompetencija se kritičkog mišljenja određuje kao jasan skup znanja, vještina i vrijednosti (Buchberger, 2020). Pritom vještine predstavljaju slijed naučenih radnji koje omogućuju izvođenje brojnih aktivnosti (Defrančeski i sur., 1939),

vrijednosti su krajnji cilj kojima pojedinac teži (Mijatović, 2000), a znanje je rezultat učenja koji se postiže usvajanjem novih informacija, spoznaja i vještina te se usavršava kroz cijeli život (Mijatović, 2000). Tako Facione i suradnici (1995) određuju kritičko mišljenje pomoću šest ključnih kognitivnih vještina, a to su interpretacija, analiza, evaluacija, inferencija, objašnjenje i samoregulacija. Autorice Buchberger, Bolčević i Kovač (2017) pružaju adekvatno pojašnjenje navedenih vještina na sljedeći način:

- Interpretacija – podrazumijeva razumijevanje i objašnjenje značenja informacija, izjava ili tvrdnji
- Analiza – dekodiranje i povezivanje odnosa između dvije informacije, izjave, tvrdnje ili koncepta te njihova usporedba
- Evaluacija – vlastito procjenjivanje valjanosti i kontekstualne opravdanosti tvrdnje, postavljanje pitanja i konstruiranje eventualnih protuargumenata
- Inferencija – uočavanje relevantnosti iznesenih informacija, uočavanje izjava koje zahtijevaju opravdanja i dokaza te kreiranje zaključaka koji se temelje na navedenim informacijama
- Objašnjavanje – izražavanje rezultata rasuđivanja pitanja i tema sa valjanom argumentacijom
- Samoregulacija – vještina koja obuhvaća samostalnu refleksiju i evaluaciju procesa zaključivanja uz ispravljanje pogrešaka (Facione i sur., 1995. prema Buchberger, Bolčević i Kovač, 2017)

Navedena analiza vještina pruža uvid u misaone procese koje kritičko mišljenje obuhvaća sa detaljnijim prikazom karakteristika same vještine kritičkog mišljenja. No, ovom se podjelom kritičkog mišljenja izostavljaju znanja i vrijednosti, koji su neizostavni elementi kompetencije kritičkog mišljenja. Kritičko se mišljenje može promatrati složenom kompetencijom upravo zbog njegove široke primjenjivosti u različitim domenama društva te istovremenog zahtijevanja za posjedovanjem logičkih znanja i etičkih vrijednosti. Tako neki autori kompetenciju kritičkog mišljenja smatraju generičkom kompetencijom (Buchberger, 2012) dok je neki vide elementom građanske kompetencije (ten Dam i Volman, 2004).

Pojam generičke kompetencije može se pridati kritičkom mišljenju zato što ono obuhvaća znanja i vještine koje su ključne za posjedovanje svim pojedincima. Razlog tome je potreba i potražnja suvremenog društva za aktivnim pojedincima koji će vrednovati i propitkivati informacije te koji će kritički pristupati velikim količinama informacija kojima su podlegnuti zbog naglog tehnološkog razvoja i ubrzane dinamike života (Bedeković Lež i

Šušnjara Raić, 2021). Tako kritičko mišljenje označava generičku kompetenciju koja podrazumijeva vještine poput vještine vrednovanja, argumentiranja, postavljanja pitanja i donošenja odluka (Buchberger, 2012). Nadalje, kompetencija kritičkog mišljenja, upravo zbog svakodnevno primjenjivih znanja i vještina koje uključuje, može se promatrati i kao ključni aspekt građanske kompetencije koja je pojedincu potrebna za sudjelovanje u društvu (ten Dam i Volman, 2004), a omogućuje mu snalažljivost u suvremenom društvu, savjesnost i podizanje društvene odgovornosti, pouzdanje u sebe te rješavanje i pronalaženje odgovora i objašnjenja na relevantne društvene izazove i problematike. Pritom, građanska kompetencija obuhvaća znanja i vještine potrebne za političko i društveno sudjelovanje, ali i razvoj međuljudskih vrijednosti poput odgovornosti, ravnopravnosti i društvene solidarnost u svrhu osposobljava pojedinaca za uspješno participiranje u demokratskoj zajednici (NN, 2019). Karakteristika osoba koje kritički promišljaju jest i uvažavanje emocionalnog stanja druge osobe s obzirom na to da kritičko mišljenje obuhvaća i uvažavanje sugovornika i tuđih stajališta (Bušljeta Kardum, 2020).

Na temelju navedene konceptualizacije i definiranja kritičkog mišljenja može se zaključiti da je kritičko mišljenje generička kompetencija koja označava svrhovito razmišljanje o pojavama, informacijama i stvarima, a kao rezultat kritičkog mišljenja javlja se prosudba, interpretacija i analiza tvrdnji te se uz pomno promatranje argumenata i dokaza stvaraju novi sudovi i konstruira mišljenje. Pritom kompetencija kritičkog mišljenja obuhvaća sljedeća znanja, vještine i vrijednosti (Tablica 1.) (Facione i sur., 1995; Cortell, 2005; Buchberger, Bolčević i Kovač, 2017; Buchberger, 2020; Our Conception of Critical Thinking, n.d.):

Tablica 1. Kompetencija kritičkog mišljenja kroz skup znanja, vještina i vrijednosti koje obuhvaća

KOMPETENCIJA KRITIČKOG MIŠLJENJA		
ZNANJA	VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Kritičko mišljenje - Znanja o logičkim sudovima - Znanja o argumentima - Znanja o logičkim pogreškama - Pravila indukcije i dedukcije 	<ul style="list-style-type: none"> - Vještine interpretacije - Analitičke vještine - Vještine prosuđivanja - Objašnjenje dokazanih procesa - Vještine sintetiziranja - Vještine rekonstruiranje promišljanja 	<ul style="list-style-type: none"> - Tolerantnost i nediskriminacija - Senzibilnost - Otvorenost - Iskrenost - Jednakost - Odgovornost

<ul style="list-style-type: none"> - Kreiranje zaključaka o valjanosti argumenata - Relevantnost izvora i informacija - Povezivanje starih i novih znanja 	<ul style="list-style-type: none"> - Vještina kreiranja argumenata i samostalnog kontroliranja pogrešaka pri zaključivanju - Vještina vrednovanja i opravdanja tvrdnji - Vještine identifikacije različitih gledišta - Evaluacija dokaza - Vještina kreativnog i inovativnog mišljenja - Vještina formiranja stavova i zastupanja ideja 	
--	---	--

Navedeni tablični prikaz kompetencije kritičkog mišljenja pruža sintezu definicija i kategorizacije kritičkog mišljenja te pojašnjava što sve kompetencija obuhvaća, iako je riječ o kompleksnom pojmu. Na temelju navedenog, pojedinci koji imaju razvijenu kompetenciju kritičkog mišljenja djeluju ka daljnjem razvoju kompetentnosti, razvoju intelektualnih vrlina, empatije, integriteta te istovremeno razvijaju osjećaj za socijalnu pravdu i povjerenje u razum (Our Conception of Critical Thinking, n.d.). Oprečno s navedenim, način mišljenja koji nije kritički odnosi se na usvajanje i posjedovanje informacija bez posebnog korištenja i primjenjivanja posjedovanih znanja te vještina propitkivanja, zaključivanja i argumentiranja (Grozđanić, 2009). Time se potvrđuje važnost razvoja kritičkog mišljenja kao kompetencije koja je ključna za cijelu zajednicu, a čije usvajanje može doprinijeti osobnom i kolektivnom boljitku.

3. MEDIJSKA PISMENOST

Uz kritičko mišljenje, medijska pismenost u 21. stoljeću dobiva na važnosti upravo zbog sve većeg utjecaja informacijsko-komunikacijskih tehnologija na svakodnevni život pojedinca. Nužnim se smatra posjedovanje znanja i vještina o korištenju tehnologije, ali isto tako i o načinima na koje tehnologija funkcionira (Vučetić, 2019). Suvremeno je društvo nezamislivo bez masovnih komunikacijskih medija (Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021) zbog velikog i naglog razvoja tehnologije, koja nas svakodnevno okružuje (Jurčić, 2017). Novo medijsko doba pruža pregršt pozitivnih strana, beneficija i prilika poput jednostavnog pristupa i dijeljenja informacija te održavanje socijalnih kontakata, no istovremeno mediji predstavljaju i prostor mogućih opasnosti i izazova, stoga je potrebno istovremeno osvijestiti ove opasnosti te ponuditi pristupe kako se nositi s njima (Simmons, Meeus i T'Sas, 2017; Bulger i Davison, 2018). Zbog velike raširenosti informacijsko-komunikacijskih tehnologija i velike dostupnosti informacija na internetu nerijetko je nailaženje na informacije koje su netočne. S obzirom na navedeno, vidljiva je potreba za pružanjem valjanih kompetencija pojedincima koje će im omogućiti snalaženje u digitalnom svijetu, a pritom posebnu skupinu čine djeca i mladi koji jako veliki dio vremena provode ispred svojih ekrana (McNelly i Harvey, 2021). Stoga je uočljiva važnost stjecanja znanja i vještina potrebnih za kvalitetno analiziranje i vrednovanje medijskih sadržaja te uspješno snalaženje u digitalnom svijetu, što razvijanje medijske pismenosti omogućuje. Kako bi se omogućilo razumijevanje medijske pismenosti i načina njezine implementacije u svrhu njena usvajanja, u nastavku rada definirat će se mediji, medijska pismenost i obrazovanje za medijsku pismenost te će se ukazati na važnost obrazovanja za medijsku pismenost.

3.1. Mediji

3.1.1. Definiranje medija

Mediji predstavljaju sredstva prenošenja komunikacije (Klaić, 2004) te su oni posrednici prijenosa poruka od pošiljatelja pa sve do primatelja (Jurčić, 2017), što ih čini jednim od značajnih sudionika u procesu razmjene informacija i sadržaja, posebice u kontekstu informiranja javnosti (NN, 2013). Prema Zakonu o medijima (NN, 2013) u medije spadaju „novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke

publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike“. Pritom možemo razlikovati tradicionalne medije, koji podrazumijevaju sve tipove medija čiji su sadržaji urednički oblikovani i nove medije, odnosno internet, digitalna televizija, mobilna tehnologija te ostali oblici novih elektroničkih informacijskih uređaja (Livingstone i sur., 2008; Letinić, 2016). Tradicionalni mediji također uključuju i masovne medije, koji sadržaje i poruke prenose velikom broju ljudi (Letinić, 2016). Nadalje, prema *Pojmovniku suvremene književne teorije* mediji se mogu definirati na četiri načina, kojima se obuhvaćaju njihova značenja na više razina:

- U fiziolozijskom smislu mediji su posrednici komunikacije koji u tom kontekstu mogu biti auditivni, vizualni, taktilni i olfaktivni
- U fizičkom smislu mediji su stvari, odnosno predmeti koji su izričaj umjetnosti (jezik, ton i boja)
- U tehnolozijskom smislu, medij označava sredstvo posredovanja između proizvodnje i potrošnje znakova
- U sociolozijskom smislu medij se može shvatiti kao institucijsko-organizacijski okvir komunikacije pa se u tom kontekstu može govoriti o politici, gospodarstvu, znanosti i odgoju, a na taj se način diskurs može percipirati kao sinonim mediju (Biti, 1997).

Iz navedenog definiranja medija s obzirom na različita područja, uočljiva je raširenost i utjecajnost medija na različite dimenzije čovjekovog života, ali i njihova sveprisutnost kao sredstva kojima se vrši komunikacija. To ukazuje na duboku ukorijenjenost medija u svim aspektima društva čime mediji predstavljaju faktor koji uvelike utječe na djelovanje i osobni razvoj pojedinca. S obzirom na različite funkcije i uloge koju mediji imaju, uočljiv je njihov raznoliki utjecaj na život pojedinca. No ipak, prvotni je cilj medija zadovoljavanje potreba pojedinaca o događanjima i procesima koji su aktualni u društvu, a istovremeno i prenošenje sadržaja koji imaju edukativnu, zabavnu ili informativnu svrhu (Jurčić, 2017). Autorica Letinić (2016) razlikuje tri glave uloge medija, a to su:

- informiranje
- cjeloživotno učenje
- zabava

Uloga informiranja medija očituje se u tome što su mediji ključan komunikacijski posrednik između informacije, sadržaja i publike pa zato imaju veliku ulogu u suvremenom

društvu. Ali, osim prenošenja informacija, zbivanja i događanja, mediji također posreduju između stavova, ideja i problema koji se iznose. U iznošenju ovog cilja medija može se stvoriti pomalo ideološka slika medija, zato je važno naglasiti kako su mediji primarno usmjereni na tržište i profit pa se nerijetko događa da djeluju s obzirom na interese određene skupine (Letinić, 2016). Sljedeća se uloga medija odnosi na obrazovanje i cjeloživotno učenje, odnosno jedan je od ciljeva medija informiranje građana o događanjima u svijetu o svim aspektima društva – političkom, kulturnom, sportskom, ekonomskom, zdravstvenom.... Posljednja se uloga medija očituje u zabavi i raznodni pa se putem medija mogu emitirati sadržaji koji imaju svrhu zabave i opuštanja (Letinić, 2016).

3.1.2. Obilježja medija

Iako mediji mogu imati različite uloge, ono što karakterizira sve medije jest prenošenje informacija različitih vrsta. Postoje različiti načini njihova prenošenja, počevši od neposrednog razgovora i komunikacije, no masovni su mediji, kao sredstva masovnog komuniciranja, preuzeli najveću ulogu u njihovom širenju velikom broju ljudi istovremeno. Informacije predstavljaju sadržaj koji se odnosi na određeni podatak, izvještaj ili obavijest kojim se povećavaju znanja o navedenom podatku i uklanjaju neodređenosti, a istovremeno sama informacija odražava stvarnost. Obilježje je informacija da su one dinamičan koncept iz razloga što se mogu međusobno podudarati i djelovati jedna na drugu pa su tako sklone nadopunjavanju i promjenama. Utjecajnost informacija očituje se upravo u njihovoj funkciji objašnjenja činjenica, a samim time i objektivne stvarnosti koja nas okružuje. Na taj se način pomoću informacija stvara slika o realnom okruženju, pojavama i procesima koji se događaju u okolini (Kostić i Životić, 1985). Iz navedenih karakteristika informacija, uočljiva je poveznica informacija i medija te njihov utjecaj na publiku. Mediji, kao prenositelji informacija, igraju veliku ulogu u procesima društvene participacije pojedinca zato što širenjem informacija mogu upućivati i informirati građane, ali i utjecati na donošenje odluka (Letinić, 2016). Oni su jedni od glavnih kreatora javnog mišljenja, odnosno pogleda i stajališta velike javnosti o određenim pitanjima i problemima koji su od društvene važnosti (*Pojmovnik*, n.d.). Mediji i internet predstavljaju platforme za neograničeno pristupanje i širenje informacija, znanja i ideja, a samim pružanjem mogućnosti pristupanja velikom broju izvora i informacija mogu imati veliki utjecaj u kreiranju i utjecanju na pojedinčeva mišljenja, ideje, stavove i percepcije (CEU, 2016). U tom kontekstu mediji mogu djelovati u širenju dezinformacija, nerelevantnih informacija,

djelovati u skladu sa interesima dominantne grupe ili interesa određene skupine, širiti ideologije i slično.

Razvoj medija donosi mnogo prednosti poput mogućnosti slobode izražavanja, olakšavanja pronalazjenja informacija, pružanje platformi za progovaranje o socijalnim tematikama te povećanju sigurnosti i privatnosti (UNESCO, 2013b). Pozitivni utjecaji medija vidljivi su i u prenošenju novih znanja, aktualnih informacija, educiranju, u poticanju stvaralaštva i razvoju interkulturalne kompetentnosti pojedinca. Tako široke i neograničene platforme za širenje informacija pružaju mogućnost lakom pristupanju informacijama, kreiranju, dijeljenju i izdavanju samostalnih sadržaja kojima se može poticati i razvijati pojedinčeva kreativnost, poticati inovativnost, poduzetnost i snalažljivost, kao osobine koje su izrazito poželjne te čak i nužne u današnje vrijeme (CEU, 2016). No, iako je uočljivo mnogo pozitivnih prednosti i prilika koje razvoj novih medija pruža, oni mogu djelovati i negativno na pojedinca. Negativni se utjecaji medija ogledaju u funkcijama koju mediji imaju, posebice u funkcijama prenošenja informacija velikom broju ljudi, oblikovanja i postavljanja problematika, u postavljanju prioriteta, odnosno filtriranju i predstavljanju informacija te predstavljanju slike o svijetu (Jurčić, 2017).

Mediji mogu imati pozitivne i negativne utjecaje, no posebna se pozornost pridaje djeci i mladima i njihovom odnosu prema medijima, odnosno utjecaju medija na psihološki, emocionalni i socijalni razvoj djece i mladih. Utjecaj medija na djecu može biti izravan i neizravan. Izravan se utjecaj očituje kao direktni utjecaj na djecu koja su korisnici medijskih sadržaja, a neizravni utjecaj obuhvaća utjecanje na osobe koje su važne i značajne za djecu (Bedečković Lež i Šušnjara Raić, 2021).

Iz navedenog je vidljiv niz pozitivnih i negativnih aspekata medija, no ono što je neminovno jest popularnost i privlačnost medija te velika raširenost i uključenost medija u živote pojedinaca. Iz to se razloga nužnim ističe usvajanje vještina i znanja kojima će omogućiti valjana uporaba medija.

3.1.3. Analiza medijskih sadržaja

Za uspješno snalaženje u svijetu medijskih sadržaja, što obuhvaća analizu i vrednovanje medijskih sadržaja i njihovih izvora, autori navode nekoliko ključnih koncepata koje je potrebno usvojiti i koji mogu olakšati njihovu analizu (Center for Media Literacy,

2008; Malović i sur., 2014; Vučetić, 2019). Centar za medijsku pismenost (2008) izdao je pet ključnih koncepata koji se trebaju uzeti u obzir prilikom analize medijskih sadržaja, a to su:

- 1) Poruke koje se prenose u medijima su konstruirane i oblikovane
- 2) Mediji koriste individualan jezik pri stvaranju sadržaja
- 3) Medijske su poruke vrijednosno obojene
- 4) S obzirom na svoja znanja, vrijednosti, uvjerenja, percepcija ljudi konstruiraju vlastito značenje medijskih poruka
- 5) Medijski sadržaji i poruke mogu kreirati vjerovanja, stavove, vrijednosti i ponašanja

Prvim se konceptom nastoji staviti naglasak na autorstvo i strukturu medijskih sadržaja, odnosno želi se ukazati na to da su poruke koje dobivamo u medijima autorski oblikovane s obzirom na cilj koji se želi postići (Center for Media Literacy, 2008). Novinari na različite načine određuju što će se točno prikazati, koji će se dijelovi situacije izostaviti, a koji naglasiti na način da se pažljivo odabiru naslovi, fotografije, tekst... Do pojedinca često ne dopiru informacije o važnosti sadržaja i o načinima selekcije vijesti, stoga se on mora osloniti sam na sebe pri prepoznavanju namjere i točnosti sadržaja (Vučetić, 2019). Drugim se konceptom nastoji ukazati na postojanje posebnog izričaja kojim se mediji koriste prilikom prenošenja informacija, a taj izričaj obuhvaća različite oblike iskazivanja detalja, efekte skretanja pozornosti na određeni sadržaj koji se želi naglasiti, jezik i način izražavanja kojima se nastoje pobuditi reakcija kod publike. Vučetić (2019) ističe važnost pojedinaca za poznavanje osnovnih elemenata slikovne komunikacije poput neverbalne komunikacije, uloge svjetlosti i kadriranje upravo iz razloga što su vizualni mediji jedni od najrasprostranjenijih medija te oni prenose veliki dio sadržaja javnosti, stoga poznavanje koncepata može doprinijeti pojedincu u raspoznavanju medijske logike, a samim time pomoći i u mogućnosti raspoznavanja i razlikovanja sadržaja. Također, poznavanje vizualnog jezika može pomoći pojedincu i u boljem raspoznavanju potencijalnih manipulacija na način da pojedinac može bolje dokučiti na koji se način potencijalna manipulacija odvija i kako ju spriječiti. Pritom je važno imati na umu da je kreiranje sadržaja globalnih medija temeljeno na komercijalnom pristupu, što podrazumijeva temeljenje medija na profitu što znači da mediji svojim sadržajima nastoje privući što veći broj ljudi. To uspijevaju učiniti stavljanjem zabave u prvi plan, što se promiče petim konceptom (Erdem, 2018). Na taj način mediji čak i informacije i situacije iz opće društvene stvarnosti nastoje upakirati u ljepši i zabavniji oblik čime privlače veću pažnju i pozornost (Vučetić, 2019). Trećim i četvrtim konceptom nastoji se ukazati na različitost primanja poruka koje mediji odašilju, odnosno svaki pojedinac na različiti način shvaća određeni sadržaj iz razloga

što na viđenje sadržaja utječu razni subjektivni doživljaji, prethodna iskustva i znanja, emocije ili pak stereotipi pojedinca (Center for Media Literacy, 2008). Kako pojedinac ne bi postao samo puki konzument informacija koje dopiru do njega, nužno je posjedovanje vještine filtriranja poruka, odabira informacija i njihovih izvora. Vrlo je važno i kritičko promišljanje o valjanosti, relevantnosti, točnosti i pouzdanosti poruka koje se prikazuju kako bi ih pojedinac mogao uspješno evaluirati. Kritičko promišljanje u ovom kontekstu je nužno zato što je izloženost medijima izravna i instantna, a količine informacije koje dopiru do ljudi i njihova kvaliteta često se ne mogu u potpunosti kontrolirati. Tako je preuzimanje odgovornosti kontrole nad izloženošću medijskoj stvarnosti važno kako bi se negativni utjecaji medija sveli na minimum, a istovremeno što više iskoristili njihovi pozitivni utjecaji (Letinić, 2016). Autorica Jurčić (2017) ističe kako je za adekvatno snalaženje u svijetu medijske prevlasti ključno propitkivanje o strukturi medijskih institucija, o funkcioniranju medija i njihovom djelovanju te utjecaju koji mogu imati na primatelje poruka. Isto tako, autorica navodi ključno razumijevanje, poznavanje i diskutiranje o medijima te medijsko opismenjavanje. Svakodnevna uporaba i utjecajnost medija postavljaju nužnim važnost njihovog dobrog poznavanja te posjedovanje vještina i znanja kojima će se analiziranje i vrednovanje medija omogućiti i olakšati, što rezultira pojavom koncepta medijske pismenosti.

3.2. Definiranje medijske pismenosti

Kako bi se definirao i shvatio koncept medijske pismenost potrebno je za početak definirati sam pojam pismenosti kao kontekstualni i dinamični koncept. Pismenost se definira kao sposobnost razumijevanja tvrdnji i spoznaja povezanih sa određenim područjem svakodnevnog čovjekovog života te ona istovremeno obuhvaća vještine čitanja i vještine pisanja (UNESCO, 2013a). Iako se pismenost najčešće povezuje sa vještinama čitanja i pisanja, čime je vidljiva konotacija sa lingvističkim vještinama i sposobnostima, uporaba riječi pismenost odnosi se na funkcionalnu pismenost, odnosno uporabu znanja i sposobnosti u situacijama kada nam je to potrebno i na adekvatan način (Letinić, 2016). To rezultira međusobnom interakcijom i povezanosti različitih pismenosti, a samim time i promjenama u poimanju pismenosti, pa tako njena obilježja postaju dinamičnost, pluralnost i situacijska relativnost (UNESCO, 2013a). Navedene promjene u poimanju pismenost rezultat su dinamičnih promjena u svijetu, zato što nove tehnologije i mediji zahtijevaju stvaranje i uporabu

novih oblika lingvističkih aktivnosti, a u skladu s time i nove oblike pismenosti, čime nastaje koncept medijske pismenosti (Simmons, Meeus i T'Sas, 2017).

Prema pojmovniku internetske stranice *Medijska pismenost* medijska se pismenost definira kao sposobnost pristupanja, procjene, evaluiranja i stvaranja medijskih poruka u različitim oblicima (Pojmovnik, n.d.). Ova definicija upućuje na poveznicu koncepta medijske pismenosti sa logičkim vještinama, koje su temelj vještine kritičkog mišljenja te se naglašava kako koncept medijske pismenost ujedno obuhvaća i potrebu za znanjima procjene, ali i stvaranja medijskih sadržaja. Iako je definicija s obzirom na pravila definiranja poput jasnoće, afirmativnosti i preciznosti jasna i konzistentna, veći se naglasak stavlja na vještine koje su nužne za medijsku pismenost, nego na znanja i stavove koje ona uključuje. Nadalje, autorice Bedeković Lež i Šušnjara Raić (2021) temeljem definicijskih pregleda medijske pismenosti različitih autora definiraju medijsku pismenost kao skup kompetencija, odnosno kao skup znanja, vještina i spoznaja kojima se omogućava razumijevanje i kritička procjena sadržaja koji se medijima prenose. No, pritom je važno razlučiti koncept medijske pismenosti od medijske kompetencije. Europski centar za medijsku kompetenciju definira medijsku kompetenciju kao sposobnost participiranja u medijskom svijetu na kritički i reflektivni način (Malović i sur., 2014), što bi značilo kontinuirano propitkivanje i reflektiranje na ono što je uočeno. Pritom, autori Malović i suradnici (2014) nadodaju kao su neizostavni elementi medijske kompetencije etičke norme, kreativnost i reflektivna osnova. U odnosu medijske kompetencije i medijske pismenosti medijska pismenost predstavlja nadređen pojam zato što obuhvaća „znanja o strukturi, gospodarstvu, funkciji masovnih medija u društvu, utjecaju javnih politika, ali i znanja različitih vještina – tehničkih, kognitivnih, komunikacijskih i participativnih“ (Malović i sur., 2014, str. 144) te ona obuhvaća tehničke, kognitivne, socijalne, civilne kapacitete koje pružaju pristup i kritičko razumijevanje novih i tradicionalnih oblika medija (CEU, 2016). Može se zaključiti kako se koncept medijske pismenosti kod različitih autora definira pomoću pojma kompetencije, odnosno skupa znanja, vještina i stavova koji se većinom odnose na sposobnost kritičke analize i vrednovanja medijskih sadržaja, dok se prilikom definiranja manji naglasak stavlja na znanja koja su potrebna kako bi se medijska pismenost razvila te etičke, kulturalne, građanske, globalne i tehničke dimenzije koju koncept obuhvaća i uključuje. Nerijetko se uz pojam medijske pismenosti veže i pojam digitalna i informacijska pismenost, koje neki autori (UNESCO, 2013b; Letinić, 2016; Jozić i Pavin Banović, 2019) koriste kao sinonime za medijsku pismenost, dok je riječ o različitim pojmovima, koji imaju neke poveznice.

3.2.1. Odnos medijske i informacijske pismenosti

Informacijska pismenost predstavlja skup znanja, vještina i stavova koji su potrebni za analizu, interpretiranje, pronalaženje, identificiranje, razumijevanja i vrednovanja informacija te procjene vjerodostojnosti izvora informacija u svrhu praktične uporabe informacije (Malović i sur., 2014). Ona uključuje razumijevanje, uporabu informacija na kritički i stvaralački način, a usvajanje samih informacija temelji se na tradicionalnim oblicima pismenosti poput vještina čitanja, pisanja i govora (Jozić i Pavin Banović, 2019). UNESCO (2013b) povezuje koncept medijske i informacijske pismenosti u jedan koncept *media and information literacy (MIL)* te naglašava usvajanje medijske i informacijske pismenosti kao jedne od temeljnih strategija u suvremeno doba koje je obilježeno digitalnom prevlasti te istovremeno ističu navedene pismenosti temeljima za stvaranje demokratskog ozračja te globalnog društva. Dugoročno, navode kako razvoj medijske i informacijske pismenosti pojedincima pruža kompetencije za izgradnju, zagovaranje i stvaranje svojih vlastitih uvjerenja i sudova kroz kreativni angažman u svrhu zaštite i očuvanja kulturne raznolikosti, pluralizma i različitosti, ponekad se protiveći dominantnoj kulturi i uvjerenjima. UNESCO (2013b) postavlja nekoliko temeljnih odrednica koje određuju medijsku i informaciju pismenost:

- Razumijevanje uloge i funkcioniranja medija i ostalih prenositelja informacija u demokratskim društvima te razumijevanje uvjeta u kojima se njihove funkcije ispunjavaju
- Prepoznavanje i interpretiranje potrebe za informacijama kao i sposobnost pronalaženja i pristupanja relevantnim informacijama
- Kritička evaluacija informacija i sadržaja u medijima i ostalim prenositeljima informacija, uključujući i one na internetu u kontekstu razumijevanja autorstva, kredibiliteta i svrhe informacija
- Organiziranje informacija i medijskih sadržaja
- Sintetiziranje i operacionalizacija ideja koje se prenose u sadržaju
- Prenosjenje znanja i informacija publici služeći se etičkim načelima i na odgovoran način, uvažavajući pritom odgovarajuću formu
- Služenje informacijsko-komunikacijskim vještinama i znanjima pri produciranju i obradi informacija i sadržaja

- Korištenje medijima i ostalim prenositeljima informacija, uključujući i one putem interneta za vlastito izražavanje, slobodu govora, interkulturalnu komunikaciju i demokratsku participaciju.

Iz navedenih je definicija vidljivo je kako se informacijska pismenost temelji na interpretaciji i vrednovanju informacija, a s obzirom da su mediji, posebice masovni mediji, jedan od glavnih prijenosnika informacija vidljiva je poveznica ovih dvaju oblika pismenosti. Autorice Livinstone, Van Couvering i Thumin (2008) navode kako je razlika između informacijske i medijske pismenosti ponajviše u teorijskom fokusu ovih pojmova. Medijska pismenost naglašava razumijevanje, kritičko pristupanje i vrednovanje medijskih sadržaja, dok informacijska pismenost stavlja fokus na vrednovanje, detektiranje, klasificiranje i valjano korištenje informacija. Može se zaključiti kako u klasifikaciji ovih dvaju pojmova medijska pismenost obuhvaća informacijsku pismenost, predstavlja superordinirani i širi pojam zato što razvoj medijske pismenosti podrazumijeva i usvajanje informacijske pismenosti.

3.2.2. Odnos medijske i digitalne pismenosti

Pojam koji se često veže uz medijsku pismenost jest i koncept digitalne kompetencije i pismenosti. U okvirnom nacionalnom kurikulumu (MZOS, 2011) digitalna se kompetencija definira kao sposobnost kritičke uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije na siguran način za potrebe svog osobnog i društvenog života te komunikacije, te pritom ona uključuje vještine i sposobnosti uporabu informacijsko-komunikacijskih tehnologija za procjenu, pohranjivanje, prikazivanje, razmjenu i stvaranje informacija. Ona obuhvaća samouvjereno, kritičko i kreativno korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije (CEU, 2016), a važan element digitalne kompetencije jest upravo kritičko promišljanje o digitalnoj i virtualnoj stvarnosti, promišljanje o etičkim načelima korištenja sadržaja i komunikacije na internetu te o mogućim opasnostima (Letinić, 2016). Pritom digitalna kompetencija predstavlja temelj za gradnju digitalne pismenosti, odnosno valjanog dekodiranja digitalnih sadržaja i jezika te njihovo razumijevanje (Malović i sur., 2014). Razlika digitalne i medijske pismenosti očituje se u samom nazivu dvaju koncepata pa tako digitalna pismenost podrazumijeva isključivo znanja i vještine koje su ključne za korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija te u klasifikaciji pojmova medijska pismenost predstavlja nadređeni i širi pojam koji se, između ostalog, temelji na digitalnoj pismenosti. Njihov odnos najbolje opisuje klasifikacija pismenosti

koju navode autori Malović i suradnici (2014) koja označava razine razvoja pismenosti tokom života, što je uvjetovano globalnim procesima i razvojem tehnologije. Prva se razina odnosi na klasičnu pismenost koja podrazumijeva sposobnost čitanja, pisanja i razumijevanja, zatim slijedi audiovizualna pismenost, digitalna pismenost i medijska pismenost. Iz navedenog je vidljivo kako medijska pismenost obuhvaća sve od navedenih oblika pismenosti, ona predstavlja nadogradnju digitalne pismenosti jer obuhvaća širi društveni kontekst, a njen je nastanak rezultirao potrebama suvremenog društva te koncept medijske pismenosti obuhvaća veliki broj postojećih pismenosti poput kompjuterske, internetske digitalne ili socijalne medijske pismenosti (UNESCO, 2013b). Autor Malović i suradnici (2014) razlog povezivanja informacijske, digitalne i medijske pismenosti objašnjava upravo promjenama u razvoju medija, tehnologije i digitalnog svijeta pa se korištenjem ovih termina nastoji ukazati na širu problematiku. Medijska se pismenost povezuje sa inicijativnom cjeloživotnog učenja na način da se iznosi kao poveznica između stvaranja dugoročne povezanosti i razumijevanja samih informacija, medija, digitalnog svijeta, informacijsko-komunikacijskih tehnologija te njihove povezanosti i utjecaja na transformiranje obrazovanja, radnih okruženja, ekonomije, ali i društva u globalu (UNESCO, 2013a). Na taj se načine razvojem medijske pismenosti nastoji poticati stjecanje znanja i vještina koji će pojedincu doprinijeti u stvaranju kritičkog stava, promišljanju o medijskim sadržajima, stjecanju znanja o medijima i njihovim utjecajima, ali i istovremeno doprinijeti zaštiti prava i općoj toleranciji (Borovčak, 2018).

Iz navedenih definiranja pojmova i koncepata, vidljivo je da medijska pismenost predstavlja široki koncept koji se sastoji od skupa znanja, vještina i vrijednosti (MZOS, 2011; UNESCO, 2013b; Malović i sur., 2014; Letinić, 2016; Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021; Pojmovnik, n.d.) (Tablica 2.):

Tablica 2. Medijska pismenost kroz skup znanja, vještina i vrijednosti koje obuhvaća

MEDIJSKA PISMENOST		
ZNANJA	VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Identificiranje informacija - Razumijevanje informacija - Znanja o relevantnosti izvora informacija 	<ul style="list-style-type: none"> - Kritičko evaluiranje informacija - Procjena vjerodostojnosti informacija i izvora informacija - Procjena i razlikovanje medijskih sadržaja 	<ul style="list-style-type: none"> - Interkulturalne vrijednosti - Kreativnost - Poštivanje etičkih normi - Tolerantnost - Sloboda govora

<ul style="list-style-type: none"> - Znanja o masovnim medijima - Razumijevanje potrebe za medijima - Razumijevanje utjecaja i uloge medija u društvo - Znanja o korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije 	<ul style="list-style-type: none"> - Pristupanje informacijama pomoću informacijsko-komunikacijske tehnologije - Refleksivnost - Komunikacijske vještine - Socijalne vještine - Uporaba informacija na kritički i stvaralački način - Organiziranje informacija i medijskih sadržaja - Razmjena informacija - Stvaranje medijskih poruka 	<ul style="list-style-type: none"> - Svjesnost o opasnostima - Poštivanje ljudskih prava - Poštivanje sigurnosti - Moralnost - Iskrenost
--	--	---

Medijska pismenost, osim sposobnosti korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije, pristupanja medijskim sadržajima koristeći se vještinama kritičkog promišljanja i kreiranja vlastitih sadržaja, obuhvaća i promišljenu i duboku analizu informacija koje do nas dopiru putem medija te analiziranje njihove vjerodostojnosti, pouzdanosti i relevantnosti. Ova obilježja medijske pismenosti daju joj širi društveni kontekst i ulogu zato što osim navedenih obilježja medijska pismenost podrazumijeva poštivanje prava, sigurnosti, kulturnih različitosti, korištenje etičkih načela te demokratske vrijednosti. Prema tome, pojedinci koji imaju razvijenu medijsku pismenost razumiju prirodu medijskih sadržaja, mogu razlikovati i uspoređivati različite informacije te njihovu relevantnost, a isto tako mogu se i uspješno služiti informacijsko-komunikacijskom tehnologijom (Bedečković Lež i Šušnjara Raić, 2021), ali ujedno razvijaju i interkulturalne vrijednosti, etičnost, moralnost, poštivanje i tolerantnost, koji će im doprinijeti u osobnom i profesionalnom životu. Iako je važnost razvoja medijske pismenosti neosporiva, autori Bulger i Davison (2018) ističu kako se medijska pismenost ne može promatrati kao potpuni lijek u borbi za širenje dezinformacija u medijima, no medijska pismenost predstavlja okvir u medijskom okruženju, ona može pomoći pojedincu u razmatranju obilježja informacija i na taj ga način stvara kompetentnim za korištenje medijskim sadržajima. U tom je kontekstu nužno razvijanje medijske pismenosti u različitim aspektima pojedinčeva života.

3.3. Obrazovanje za medijsku pismenost

Potaknuti promjenama suvremenog društva, kreatori svjetskih politika, nastavnici i edukatori nastoje opskrbiti ljude novim znanjima i vještinama koja će im biti ključna za život u 21. stoljeću te koja će ih učiniti kompetentnima za sudjelovanje i doprinos društvu (UNESCO,

2013a). Obrazovanje za medijsku pismenost nastoji naglasiti pozornost na ponekad nevidljive informacije sa ciljem poticanja opreznosti i informiranosti građana (Bulger i Davison, 2018). Glavni je cilj medijskog obrazovanja pomoći djeci i mladima razviti kritički stav prema medijima kako bi bili sposobni donijeti vlastitu odluku na temelju dostupnih informacija. Tako se izgrađuju umovi koji će biti kritični, koji neće potvrđivati i prihvaćati sve što im je ponuđeno, nego promišljati o samom sebi i svijetu u kojem žive (Ćurko, 2014). Obrazovanje za medijsku pismenost može pomoći u stvaranju znanja o medijima te povećati znanja i savjesnost o utjecaju koji mediji mogu imati (McNelly i Harvey, 2021). Krajnja svrha poticanja medijske pismenosti ističe se u postizanju svjesnog, odgovornog kritičkog promišljanja o medijskim sadržajima kojima smo svakodnevno izloženo (Bedečković Lež i Šušnjara Raić, 2021). Stoga, medijska bi pismenost trebala biti sastavnim dijelom svih nastavnih predmeta upravo s ciljem usvajanja vještina razumijevanja različitih sadržaja te razvijanja praktičnih vještina za što bolje korištenje medijima (Bedečković Lež i Šušnjara Raić, 2021). Autorice Bedečković Lež i Šušnjara Raić (2021) navode kako je medijski obrazovana osoba upravo ona osoba koja je svjesna utjecaja medija na njezin život i svog svakodnevnog doticaja s njim, a istovremeno dobro barata informacijama koje se spominju u medijima te si tumači poruke koje iz njih prima.

Može se razlikovati nekoliko pristupa u proučavanju koncepta medijske pismenosti. Prvim se pristupom polazi od potrebe da se publika i pojedinci zaštite od opasnosti koje digitalni svijet donosi te da im se istovremeno ukaže na opasnosti. Drugi se pristup temelji na participativnoj ulozi pojedinaca spram medijima, odnosno na gradnji interakcije pojedinaca i medija. Trećim se pristup nastoji razviti svijest o ulozi i značaju medijske pismenosti za pojedinca (Douglas i Share, 2007), što je ujedno i najefikasniji i najadekvatniji pristup na kojem se često temelje obrazovne intervencije. Intervencije koje imaju u cilju postizanje medijske pismenosti kod djece često se baziraju na postavkama usvajanja kritičkog promišljanja djece u svrhu postizanja promjena u odlukama i ponašanjima djece (Bulger i Davison, 2018). Autori Miliša i Ćurko (2010) ističu važnost poučavanja kritičkom mišljenju i medijskoj pismenosti na način da navode potrebu za novim školskim kurikulumom koji će uključivati upute i metodičke prijedloge sa načinima poticanja usvajanja vještine kritičkog mišljenja kod djece, a samim time i kako kritički sagledavati informacije u medijima. Autori kao primjer škole koja bi valjano obučavala učenike za promišljanje o stvarima i situacijama u njihovu okruženju navode Deweyevu „demokratsku školu“ koja potiče učenike na propitkivanje točnosti i relevantnosti sadržaja koje prima, a ne na puko prihvaćanje dobivenih informacija (Miliša i Ćurko, 2010). Autori Simmons, Meeus i T'Sas (2017) također ističu veliki utjecaj obrazovnog sustava u

stvaranju učenikove medijske pismenosti, pri čemu nužnim smatraju poticati učenike na participaciju i kreativnost prilikom korištenja medija kao alata za učenje, no istodobno i poticati učenika na kritičku refleksiju utjecaja medija na društvo. S obzirom na navedeno, vidljiva je ključna uloga i misija škole u stvaranju i poticanju medijske pismenosti, kao skupa kompetencija koje će pojedincu pomoći u svakodnevnom snalaženju u medijskom svijetu. Istraživanje provedeno u hrvatskim školama pokazuje kako učenici u hrvatskim školama posjeduju visoku razinu znanja o medijima, no nedostaju im vještine kritičkog promišljanja i stvaranja medijskih sadržaja (Ciboci, Gazdić – Alerić i Kanižaj, 2019), što pokazuje nužnost implementacije vještine kritičkog mišljenja u obrazovanje za medijsku pismenost. Pritom nastavnici igraju ključnu ulogu u pružanju pomoći učenicima da iz škole izađu sa vještinama koje će im pomoći u što boljem snalaženju u svakodnevici, odnosno da opreme učenike adekvatnim vještinama za život u suvremenom dobu, stoga oni imaju veliki utjecaj na formiranje učenikovih znanja i vještina (McNelly i Harvey, 2021).

Navedeni su različiti ciljevi koji se nastoje postići obrazovanjem za medijsku pismenost što opravdava implementiranje ovog koncepta u odgojno-obrazovne sustave, kako na svjetskoj tako i na nacionalnoj razini. Pritom su vidljivi različiti doprinosi obrazovanja za medijsku pismenost što je čini neophodnom za sve pojedince. Iako postoje različiti načini i pristupi poučavanja medijske pismenosti najadekvatniji je onaj pristup koji se temelji na pružanju potrebnih znanja o medijima, vještina pomoću kojih pojedinci valjano mogu analizirati medijske sadržaje i poruke, a da se pritom razvijaju vrijednosti međusobnog poštovanja, osiguravanja privatnosti i sigurnosti te interkulturalne vrijednosti. Ovakvim se pristup može kod pojedinca razviti svijest o medijima i na taj se način može omogućiti veće iskorištavanje pozitivnih odrednica koje mediji pružaju, a istovremeno izbjeći negativne odrednice.

4. POVEZANOST KRITIČKOG MIŠLJENJA I MEDIJSKE PISMENOSTI

Nakon definiranja i analiziranja kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti, potrebno je razmotriti njihov međusobni odnos. Iako autori (Ćurko, 2014; CEU, 2016; Letinić, 2016; Simons, Meeus i T'Sas, 2017; Bulger i Davison, 2018; Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021) u svojim radovima nerijetko povezuju ova dva koncepta i ističu važnost njihova usvajanja, najčešće se ne bave točnim definiranjem odnosa ovih dvaju konceptata, odnosno izostaje određivanje njihova opsega te poveznice. Pritom autori najčešće promatraju povezanost kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti iz perspektive koncepta medijske pismenosti (Ćurko, 2014; Letinić, 2016; Bulger i Davison, 2018; Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021) navodeći pritom da se medijska pismenost temelji na kritičkom promišljanju i analizi medijskih sadržaja. Također, ističu kako se razvojem kompetencije kritičkog mišljenja potiče razvoj medijske pismenosti (Bulger i Davison, 2018; Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021). Nadalje, autori Douglas i Share (2007) govore o konceptu kritičke medijske pismenosti koju opisuju kao odgovor obrazovnog sustava na promjene u svijetu, a nazivom koncepta upućuju na važnost kritičke komponente medijske pismenosti. Suprotno navedenom, autori McNelly i Harvey (2021) ističu kako je medijska pismenost zaseban koncept koji nadilazi isključivo kritičko razmatranje poruka te obuhvaća širi društveni kontekst. Iz navedenih primjera vidljiva su različita tumačenja povezanosti ovih dvaju konceptata, kao i njihovih opsega te iz tog razloga može doći do konfuznosti u definiranju njihovih temelja. Pritom je određivanje osnova konceptata važno kako bi se kreirali teorijski okviri i smjernice kojima se pospješuje poučavanje i usvajanje ovih konceptata. U nastavku poglavlja analizirat će se odnos kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti s obzirom na tumačenja različitih autora.

Analizirajući nekoliko izvora (Livingstone i Thumin, 2003; Douglas i Share, 2007; Ćurko, 2014; CEU, 2016; Letinić, 2016; Simons, Meeus i T'Sas, 2017; Bulger i Davison, 2018; Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021) u kojima se definira odnos medijske pismenosti i kritičkog mišljenja, uočljivo je nekoliko sličnosti, posebice u razmatranju kompetencije kritičkog mišljenja kao temelja za razvoj medijske pismenosti. Vijeće Europe u *Zaključku Vijeća Europske unije o razvoju medijske pismenosti i kritičkog mišljenja* (CEU, 2016) ističe važnost poučavanja medijske pismenosti i kritičkog mišljenja te ukazuje na poticanje razvoja medijske pismenosti i kritičkog mišljenja u obrazovanju, ali i različitim razinama izobrazbe, usavršavanja i osposobljavanja. Povezuju razvoj medijske pismenosti i kritičkog mišljenja sa

poticanjem inovativnih i kreativnih načina njihova usavršavanja te se osvrću na interkulturalni pristup, kojim se razvija otvorenost spram različitostima i drugim kulturama. Pritom poveznicu medijske pismenosti i kritičkog mišljenja vide u samom pojmu pismenosti i komunikacijskim vještinama, odnosno povezanosti medijske pismenosti i kritičkog mišljenja sa općim građanskim kompetencijama (CEU, 2016). To znači da kritičko mišljenje i medijska pismenost u suvremeno doba postaju neophodnim elementom seta kompetencija koji bi svaki građanin trebao posjedovati, a sami se koncepti tako međusobno nadopunjuju.

Autori Simons, Meeus i T'Sas (2017) odnos kritičkog mišljenja i medijske pismenosti navode pomoću definiranja kompetencija koje medijska pismenost uključuje. Pritom se korištenje medija odnosi na znanja o tehničko-instrumentalnom korištenju medija, razumijevanje medija odnosi se na kritičko razumijevanje medija i poruka koje se putem njega prenose te gradnja analitičkih vještina, a medijski se doprinos temelji na kreiranju medijskih sadržaja i sudjelovanju u medijskom okruženju. Autori naglašavaju povezanost razumijevanja i promišljanja o medijskim porukama i vještina koje uključuje kritičko mišljenje čime se osigurava pojedinačno valjano pristupanje i vrednovanje informacija. Nadovezujući se na navedeno, autorice Livingstone i Thumin (2003) također navode karakteristike medijske pismenosti, dijeleći navedena znanja i vještine u tri dimenzije medijske pismenosti. Autorice tako razlikuju tehničke kompetencije, koje podrazumijevaju sposobnost korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije, vještine kritičkog mišljenja, kojima se koristi prilikom pristupanja sadržaja te produkcija i izrada novih sadržaja. Iz navedenog je uočljivo promatranje kritičkog mišljenja, posebice vještina koje obuhvaća kompetencija kritičkog mišljenja kao temelja razmatranja odnosa između ovih dvaju koncepata. To znači da su vještine poput kreiranja argumenata i sudova, vještina evaluacije dokaza, analitičke vještine i vještine interpretacije neophodne za usvajanje medijske pismenosti.

Definirajući kritičko mišljenje kao kompetenciju koja se sastoji od znanja, vještina i vrijednosti koje pojedincu omogućavaju svrhovito promišljanje o informacijama i njihovu analizu, a rezultat ovog procesa je interpretacija informacija te stvaranje mišljenja i zauzimanje stava, a medijsku pismenost kao sposobnost korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije, pristupanje medijskim sadržajima i njihovo vrednovanje, može se uočiti kako je riječ o dvama zasebnim konceptima. Na temelju navedenog, kritičko mišljenje i medijska pismenost predstavljaju interferirajuće koncepte, odnosno dva koncepta koji imaju zajedničke odrednice, ali ujedno i zasebna obilježja. Uočljivo je da su zajedničke odrednice ovih dvaju koncepata znanja o relevantnosti izvora informacija, znanja o argumentima, analitičke vještine,

vještine interpretacije i vrednovanja tvrdnji kao i mnoge vrijednosti poput moralnosti, poštivanje etičkih načela i odgovornost (Tablica 3.):

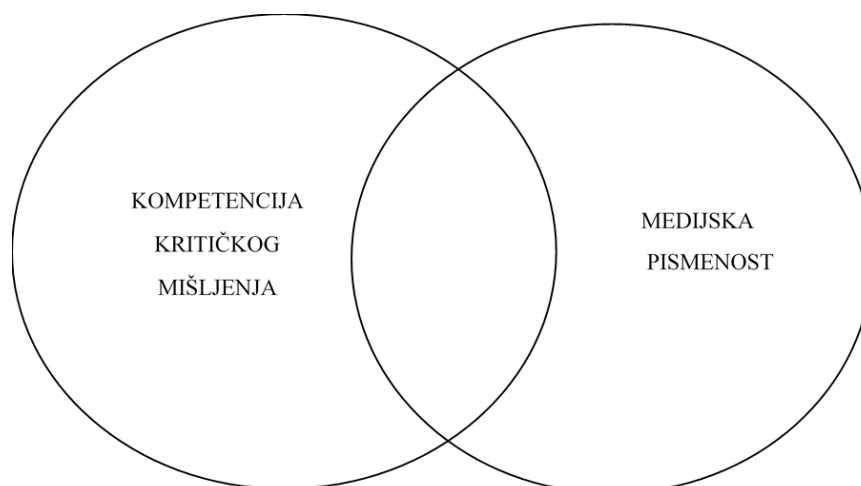
Tablica 3. Odrednice kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti

	znanja	vještine	vrijednosti
KOMPETENCIJA KRITIČKO MIŠLJENJE	<ul style="list-style-type: none"> • Znanja o logičkim sudovima • Znanja o argumentima • Znanja o logičkim pogreškama • Pravila indukcije i dedukcije • Kreiranje zaključaka o valjanosti argumenata • Relevantnost izvora i informacija • Povezivanje starih i novih znanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Vještine interpretacije • Analitičke vještine • Vještine prosuđivanja • Objašnjenje dokazanih procesa • Vještine sintetiziranja • Vještine rekonstruiranje promišljanja • Vještina kreiranja argumenata i samostalnog kontroliranja pogrešaka pri zaključivanju • Vještina vrednovanja i opravdanja tvrdnji • Vještine identifikacije različitih gledišta • Evaluacija dokaza • Vještina kreativnog i inovativnog mišljenja • Vještina formiranja stavova i zastupanja ideja 	<ul style="list-style-type: none"> • Tolerantnost i nediskriminacija • Senzibilnost • Otvorenost • Iskrenost • Jednakost • Odgovornost
MEDIJSKA PISMENOST	<ul style="list-style-type: none"> • Identificiranje informacija • Razumijevanje informacija • Znanja o relevantnosti izvora informacija • Znanja o masovnim medijima • Razumijevanje potrebe za medijima • Razumijevanje utjecaja i uloge medija u društvo • Znanja o korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije 	<ul style="list-style-type: none"> • Kritičko evaluiranje informacija • Procjena vjerodostojnosti informacija i izvora informacija • Procjena i razlikovanje medijskih sadržaja • Pristupanje informacijama pomoću informacijsko-komunikacijske tehnologije • Refleksivnost • Komunikacijske vještine • Uporaba informacija na kritički i stvaralački način • Organiziranje informacija i medijskih sadržaja • Razmjena informacija • Stvaranje medijskih poruka 	<ul style="list-style-type: none"> • Interkulturalne vrijednosti • Kreativnost • Poštivanje etičkih normi • Tolerantnost • Sloboda govora • Svjesnost o opasnostima • Poštivanje ljudskih prava • Poštivanje sigurnosti • Moralnost
ZAJEDNIČKE ODREDNICE	<ul style="list-style-type: none"> • Znanja o relevantnosti izvora informacija • Znanja o argumentima 	<ul style="list-style-type: none"> • Vještine interpretacije • Analitičke vještine • Vještine vrednovanja tvrdnji • Vještine objašnjenja dokazanih procesa 	<ul style="list-style-type: none"> • Tolerantnost • Poštivanje ljudskih prava • Senzibilnost • Otvorenost

	<ul style="list-style-type: none"> • Povezivanje starih i novih znanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Refleksivnost 	<ul style="list-style-type: none"> • Iskrenost • Odgovornost • Kreativnost • Moralnost
--	---	---	--

No, istovremeno, uočljivo je kako kompetencija kritičkog mišljenja uključuje neka znanja i vještine koje medijska pismenost ne podrazumijeva kao na primjer znanja o indukciji i dedukciji te znanja o logičkim pogreškama i logičkim sudovima. Istovremeno, medijska pismenost uključuje znanja o masovnim medijima, o razumijevanju potreba o medijima, komunikacijske vještine, procjene i razlikovanje medijskih sadržaja kao i znanja o korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije, koji nisu sastavni dio kompetencije kritičkog mišljenja. Koncept medijske pismenosti razvio se nakon koncepta kritičkog mišljenja, što je uvjetovano potrebama suvremenog doba te se temelji na ponekim znanjima, vještinama i vrijednostima koje su obilježja kompetencije kritičkog mišljenja. Ipak, medijska se pismenost, poput kritičkog mišljenja, razvija kao zaseban koncept, koji je sklon promjenama u skladu sa zahtjevima masovne kulture i tehnologije te posjeduje širu društvenu perspektivu (Malović, 2014; Mc Nelly i Harvey, 2021) zato što uključuje razne socijalne i građanske kompetencije poput osviještenog djelovanja, mogućnosti kreativnog korištenja medija bez zadavanja štete drugima, korištenje medijske tehnologije u svrhu zadovoljavanja individualnih i društvenih potreba i interesa (Pojmovnik, n.d.) (Slika 1.):

Slika 1. Grafički prikaz odnosa kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti

U sam koncept medijske pismenost neupitno je uključivanje odrednica kompetencije kritičkog mišljenja, razumijevanja sadržaja i informacija koje su dostupne, kao i vještine analiziranja i interpretiranja. Pritom je uočljivo kako razvijanje kritičkog mišljenja predstavlja preduvjet za uspješno analiziranje i interpretiranje velikog broja informacija i podataka koji se putem medija izlažu (Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021). Promatrajući elemente kritičkog mišljenja, tj. znanja, vještine i vrijednosti koje obuhvaća i podrazumijeva, vidljivo je kako znanja koja su vezana za kompetenciju bitno pospješuju i mogu poboljšati samu analizu medijskih sadržaja, isto kao i samostalno kreiranje novih sadržaja. Posebno su ključna znanja o kritičkom mišljenju kao misaonom procesu, o prepoznavanju relevantnosti izvora i informacija, nadograđivanje starih znanja novima i slično. Vrijednosti koje su dio kompetencije kritičkog mišljenja također predstavljaju bitnu sastavnicu medijske pismenosti, posebno kada je riječ o samostalnom stvaranju digitalnih i medijskih sadržaja, kao i ponašanju na internetu, pri čemu je ključno voditi računa o etičkim načelima ponašanja, poput nediskriminacijskog ponašanja, poštivanja drugih kultura, vrijednosti i običaja te odgovornog ponašanja spram sebi i drugima. Vještine koje su element kompetencije kritičkog mišljenja imaju najveći značaj za razvijanje medijske pismenosti zato što one predstavljaju temelje razvoja medijske pismenosti i nužne su za njeno usvajanje. Pritom te vještine podrazumijevaju vještine interpretacije sadržaja, analitičke vještine, vještine prosuđivanja, vrednovanja i opravdavanja tvrdnji, identifikacije drugačijih gledišta te vještine formiranja novih ideja i stavova. Temeljem iznesenih odnosa i predodžbi različitih autora o povezanosti medijske pismenosti i kompetencije kritičkog mišljenja jasno je odrediti poveznicu između ovih dvaju koncepata te proučavanje kompetencije kritičkog mišljenja kao temelja za stvaranje medijske pismenosti.

5. ZAKLJUČAK

Kritičko mišljenje i medijska pismenost neosporivo predstavljaju kompetencije koje su nužne za suvremeno doba. Njihov je značaj vidljiv u nužnosti za posjedovanjem sposobnosti vrednovanja i kritičkog pristupanja informacijama i sadržajima, zbog velike podloženosti medijima i velikom broju i širokoj dostupnosti informacija, što je uvjetovano tehnološkim razvojem i stalnim društvenim promjenama. Poveznica između ovih dvaju koncepata je uočljiva, isto kao važnost da se njihovo poučavanje i usavršavanje uzajamno ostvaruje u odgojno-obrazovnoj praksi kako bi se što efikasnije i lakše usvojili. Važnost promicanja i poučavanja ovih kompetencija ističu i svjetski kreatori obrazovnih politika i sustava (CEU, 2016; UNESCO 2013a, 2013b; , kao i organizacije na nacionalnim razinama (MZOS, 2011; MZO, 2015). Time nastoje ukazati na značaj ovih koncepata te istovremeno pružiti metodološki i teorijski okvir za njihovo poučavanje i potaknuti roditelje, nastavnike i edukatore na njihovo primjenjivanje. Autori (Douglas i Share, 2007; Grozdanić, 2009; Ćurko, 2014; ; Buchberger, Bolčević i Kovač, 2017; Bulger i Davsion, 2018; Ciboci, Gazdić – Alerić i Kanižaj, 2019; Buchberger, 2020; Bušljeta Kardum, 2020; Bedeković Lež i Šušnjara Raić, 2021; McNelly i Harvey, 2021) također ističu važnost poučavanja kritičkom mišljenju i medijskoj pismenosti na način da navode potrebu za njihovom implementacijom u obrazovni sustav, što će uključivati upute i metodične prijedloge sa načinima poticanja usvajanja kompetencije kritičkog mišljenja kod djece, a samim time i kako kritički sagledavati informacije u medijima. No, kako bi se moglo odrediti na koji će se način točno realizirati poučavanje za kritičko mišljenje i medijsku pismenost, potrebno je definirati što se točno kod učenika nastoji razviti. U ovom se radu tako iznijela konceptualna analiza kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti te se u završnom poglavlju, temeljem analize definiranja odnosa ovih dvaju koncepata različitih autora, odredio njihov međusobni odnos. Na temelju navedenog, može se zaključiti kako su kritičko mišljenje i medijska pismenost dva interferirajuća koncepta, pri čemu se elementi kritičkog mišljenja uvelike primjenjivi, te čak nužni za razvoj medijske pismenosti kod svih pojedinaca. To upućuje na to da se bez adekvatnog razvoja kompetencije kritičkog mišljenja ne može graditi ni razvijati medijska pismenost. Pritom takav razvoj uključuje razvoj znanja o argumentima, logičkim sudovima te pogreškama u zaključivanju, isto kao i određivanju relevantnosti i pouzdanosti izvora i informacija. Ova znanja pojedincu mogu doprinijeti u vrednovanju informacija i sadržaja na koje nailazi putem medija u svrhu prepoznavanja netočnih informacija i ideologija kako bi se zaštitio u digitalnom svijetu. Također je nužno uključiti i razvoj vještina poput analitičkih vještina, vještina interpretacije, kreiranja

argumenata i sudova, vještine evaluacije i pronalaženja dokaza, vještine zastupanja stavova isto kao i vještine pomoću kojih pojedinac može objasniti navedene iskaze i argumente i vrednovati ono što pročita. Pritom je važno promicati vrijednosti koje su neizostavni aspekt medijske pismenosti i kompetencije kritičkog mišljenja, a koje mogu doprinijeti stvaranju tolerantnog i senzibilnog medijskog ozračja i kulture, u kojoj će pojedinci razvijati svoja znanja, učiti nove spoznaje, upoznavati nove kulture i stajališta te se boriti za ljudska prava i ravnopravnost. Iz navedenog je uočljiv doprinos ovoga rada, a to je konceptualizacija kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti te raščlamba njihovih temeljnih odrednica, kao i razgraničenje značenja navedenih koncepata s drugim srodnim pojmovima, koji se u literaturi nerijetko i neopravdano upotrebljavaju kao sinonimi. S obzirom na navedeno, konceptualna analiza kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti provedena u ovome radu može poslužiti kao teorijska osnova za buduća istraživanja te teme, ali može doprinijeti i odgojno-obrazovnoj praksi u artikuliranju jasnih smjernica za poučavanje.

6. LITERATURA

1. Bedeniković Lež, M. i Šušnjara Raić, S. (2021). Mediji u razvoju kritičkog mišljenja djece. *Bjelovarski učitelj: časopis za odgoj i obrazovanje*, 26(1-3), 127-139. Preuzeto 10.3.2022. s <https://hrcak.srce.hr/272583>
2. Bedeniković Lež, M. i Šušnjara Raić, S. (2021). Mediji u razvoju kritičkog mišljenja djece. *Bjelovarski učitelj: časopis za odgoj i obrazovanje*, 26(1-3), 127-139. Preuzeto 10.3.2022. s <https://hrcak.srce.hr/272583>
3. Biti, V. (1997). *Pojmovnik suvremene književne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
4. Borovčak, J. (2018). *Mala početnica medijske pismenosti: priručnik s radionicama*. Zabok: Društvo „Naša djeca“ Zabok.
5. Buchberger, I. (2012). *Kritičko mišljenje: priručnik kritičkog mišljenja, slušanja, čitanja i pisanja*. Rijeka: Universitas.
6. Buchberger, I. (2020). Poučavanje za kritičko mišljenje: generički model za nastavnike i edukatore. U: Kolar Billege, M. i Letina, A. (2020). *Međunarodna znanstvena i stručna konferencija Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Suvremene teme u odgoju i obrazovanju – STOO – Zbornik radova simpozija Metodčki pristupi u odgoju i obrazovanju*. Zagreb: Sveučilište Zagrebu, Učiteljski fakultet u Zagrebu. Preuzeto 10.3.2022. s https://www.researchgate.net/publication/351496408_Poucavanje_za_kriticko_misljenje_genericki_model_za_nastavnike_i_edukatore/references
7. Buchberger, I., Bolčević, V., i Kovač, V. (2017). Kritičko mišljenje u obrazovanju: dosadašnji doprinosi i otvoreni smjerovi. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 24(1), 109-129.
8. Bulger, M. i Davison, P. (2018). The Promises, Challenges and Futures of Media Literacy, *Journal of Media Literacy Education*, 10(1), 1-21. Preuzeto 10.3.2022. s <https://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1365&context=jmle>
9. Bušljeta Kardum, R. (2020). Zastupljenost vještina kritičkoga mišljenja u ishodima učenja međupredmetnih tema. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 18(3), 471-482. Preuzeto 5.3.2022. s <https://hrcak.srce.hr/246448>

10. Ciboci, L., Gazdić-Alerić, T., Kanižaj, I. (2019). Percepcija ravnatelja osnovnih škola o važnosti medijske pismenosti u primarnome obrazovanju. *Communication Management Review*, 4(1), 60-77. Preuzeto 10.3.2022 s <https://hrcak.srce.hr/223653>
11. Cottrell, S. (2005). *Critical Thinking Skills: Developing Effective Analysis and Argument*. Houndmills: Palgrave Macmillan. Preuzeto 10.3.2022 s [http://thuvien.thanglong.edu.vn:8080/dspace/bitstream/TLU-123456789/1672/1/TVS.000984-%20Critical Thinking Skills Devel 1.pdf](http://thuvien.thanglong.edu.vn:8080/dspace/bitstream/TLU-123456789/1672/1/TVS.000984-%20Critical%20Thinking%20Skills%20Level%201.pdf)
12. Council of the European Union (CEU) (2016). Developing media literacy and critical thinking through education and training – Council conclusions. Preuzeto 26.5.2022. s [pdf \(europa.eu\)](http://europa.eu)
13. Dam, G, i Volman, M. (2004). Critical thinking as a citizenship competence: Teaching strategies. *Learning and Instruction*, 14, 359-379. Preuzeto 5.3.2022. s [https://www.researchgate.net/publication/222562002_Critical_thinking_as_a_citizenship_competence Teaching strategies](https://www.researchgate.net/publication/222562002_Critical_thinking_as_a_citizenship_competence_Teaching_strategies)
14. Defrančeski, A., Demarin, J., Pataki, S., Tkalčić, M. (1939). *Pedagogijski leksikon: priručnik za teoriju i praksu uzgoja*. Zagreb: Minerva Nakladna Knjižara.
15. Ennis, R. H. (2011). The nature of critical thinking: An outline of critical thinking dispositions and abilities. *University of Illinois*, 2(4), 1-8. Preuzeto 22.5.2022 s https://education.illinois.edu/docs/default-source/faculty-documents/robert-ennis/thenatureofcriticalthinking_51711_000.pdf
16. Erdem, C. (2018). The Relationship Between Media Literacy And Critical Thinking: A Theoretical And Empirical Review. C. Atar (ed.) *Cutting Edge Topics And Approaches In Education And Applied Linguistics* (62-86). New Castle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. Preuzeto 20.3.2022. s https://www.researchgate.net/profile/Cahit-Erdem/publication/324783924_The_relationship_between_media_literacy_and_critical_thinking_a_theoretical_and_emprical_review/links/5b9bda7f45851574f7cb3199/The-relationship-between-media-literacy-and-critical-thinking-a-theoretical-and-emprical-review.pdf
17. Facione, P (1990). *The Delphi Report*: The California Academic Press. Preuzeto 20.8.2022. s [C:\WINDOWSDESKTOP\Presscapdocs\DEXadobe.PDF \(cuny.edu\)](C:\WINDOWSDESKTOP\Presscapdocs\DEXadobe.PDF)
18. Facione, P. A., Sanchez, C. A., Facione, N. C., & Gainen, J. (1995). The disposition toward critical thinking. *The Journal of General Education*, 44(1), 1-25. Preuzeto 26.5.2022 s https://www.jstor.org/stable/pdf/27797240.pdf?casa_token=aSjOJduIGSIAAAAAA:G142h

[Mgz bqCP7VRyVdBeW0v65_4WZfZn8pLvmkdEmcR84AiYFkbNjJKu3rEwmA9iX3Jnt02A8L3irrp10oBID8Y_bXkj9ONSntDdgOhf5RexGgftFbvy](https://hrcak.srce.hr/82826)

19. Grozdanić, V. (2009). Poučavanje i evaluacija kritičkog mišljenja. *Napredak*, 150 (3-4): 380-424. Preuzeto 8.3.2022. s <https://hrcak.srce.hr/82826>
20. Jozić, R. i Pavin Banović, A. (2019) Od knjige do oblaka: informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika. Zagreb: Alfa.
21. Jurčić, D. (2017). Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 21(1), 127-136. Preuzeto 30.5.2022 s <https://hrcak.srce.hr/190208>
22. Klaić, B. (2004). Rječnik stranih riječi. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
23. Kolić – Vehovec, S., (1999). Edukacijska psihologija. Rijeka: Filozofski fakultet.
24. Kostić, B. i Životić, R. (1985). Komunikacija i kultura. Beograd: Građevinska knjiga.
25. Letinić, A. (2016). Čitajmo između redaka: priručnik za razvoj medijske pismenosti. Zagreb: Gong.
26. Livingstone, S., i Thumim, N. (2003). Assessing the media literacy of UK adults: A review of the academic literature. Preuzeto 28.6.2022. s http://eprints.lse.ac.uk/21673/1/Assessing_the_media_literacy_of_UK_adults.pdf
27. Livingstone, S., Van Couvering, E., Thumin, N. (2008). Converging traditions of research on media and information literacies. *Handbook of research on new literacies*, 103-132. Preuzeto 28.6.2022. s [http://eprints.lse.ac.uk/23564/1/Converging_traditions_of_research_on_media_and_information_literacies_\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/23564/1/Converging_traditions_of_research_on_media_and_information_literacies_(LSERO).pdf)
28. Malović, S., Maletić, F., Vilović, G., i Kurtić, N. (2014). Masovno komuniciranje. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga.
29. McNelly, T. A., i Harvey, J. (2021). Media literacy instruction in today's classrooms: A study of teachers' knowledge, confidence, and integration. *Journal of Media Literacy Education*, 13(1), 108-130. Preuzeto 8.3.2022. s <https://eric.ed.gov/?q=critical+thinking+and+media+literacy&pr=on&ft=on&pg=2&id=EJ1301319>
30. Mijatović, A. (2000). Leksikon temeljnih pedagoških pojmova. Zagreb: Edip.
31. Miliša, Z. i Ćurko, B. (2010). Odgoj za kritičko mišljenje i medijska manipulacija. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog*

komuniciranja i odnosa s javnostima, 4(7), 57-72. Preuzeto 10.3.2022. s

<https://hrcak.srce.hr/55353>

32. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (MZOS) (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Preuzeto 20.5.2022 s http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
33. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (MZOS) (2014). *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Preuzeto 20.5.2022 s <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Strategija%20obrazovanja,%20znanosti%20i%20tehnologije.pdf>
34. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, Narodne novine, 10/19 (2019). Preuzeto 30.5.2022 s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html
35. *Our Conception of Critical Thinking*. (n.d.). Foundation for Critical Thinking. Pristupljeno 26.5.2022 s <https://www.criticalthinking.org/pages/our-concept-of-critical-thinking/411>
36. *Pojmovnik*. (n.d.). Medijska Pismenost. Preuzeto 1. Srpnja 2022. sa <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/>
37. Rudinow, J. i Berry, V.E. (2008). *Invitation to critical thinking*. Belmont: Thomson Wadsworth.
38. Simmons, M. Meeus, W., and T'Sas, J. (2017). Measuring media literacy for media education: Development of a questionnaire for teachers' competencies. *Journal of Media Literacy Education*, 9(1), 99-115. Preuzeto 20.5.2022. s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1151034.pdf>
39. Simons, M., Meeus, W., & T'Sas, J. (2017). Measuring media literacy for media education: Development of a questionnaire for teachers' competencies. *Journal of Media Literacy Education*, 9(1), 99-115. Preuzeto 30.5.2022. s <https://eric.ed.gov/?id=EJ1151034>
40. UNESCO. (2013a). *Global Media and Information Literacy Assessment Framework: Country Readiness and Competencies*. Preuzeto 20.6.2022 s <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000224655?posInSet=1&queryId=8406773f-d57f-47fd-b0dc-dc0063fd5c3b>
41. UNESCO. (2013b). *Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines*.
42. Vučetić, V. (2019). Medijska pismenost kao ključna kompetencija 21. stoljeća. *South Eastern European Journal of Communication*, 1(2), 37-46. Preuzeto 10.3.2022. s

https://www.researchgate.net/profile/Vuk-Vucetic-2/publication/339540461_MEDIJSKA_PISMENOST_KAO_KLJUCNA_KOMPETENCIJA_21_STOLJECA/links/5e5819ad299bf1bdb8409834/MEDIJSKA-PISMENOST-KAO-KLJUCNA-KOMPETENCIJA-21-STOLJECA.pdf

43. Zakon o medijima, Narodne novine, 59/04, 84/11, 81/13 (2013). Preuzeto 20.6.2022. s <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima>
44. Žigo, Iva Rosanda (2015). (S)misao kritike: Udžbenik iz područja kritičkog mišljenja i akademskog pisanja. Sveučilište Sjever: Koprivnica. Preuzeto s https://www.academia.edu/37494493/_S_misao_kritike_udzbenik_pdf

7. PRILOZI

Tablica 1. Kompetencija kritičkog mišljenja kroz skup znanja, vještina i vrijednosti koje obuhvaća, str. 14

Tablica 2. Medijska pismenost kroz skup znanja, vještina i vrijednosti koje obuhvaća, str. 25

Tablica 3. Karakteristike Kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti, str. 31

Slika 1. Grafički prikaz odnosa kompetencije kritičkog mišljenja i medijske pismenosti, str. 32